

UN PRODUS AL BILINGVISMULUI ROMÂNNO-UCRAINEAN: *PROFESOR ȘCOLAR*

Helga BOGDAN OPREA

Facultatea de Litere, Universitatea din București

1. În limba română se admite existența a două omonime: *școlar*₁, care se folosește ca adjectiv, și *școlar*₂, substantiv sinonim cu *elev* și – mai ales în trecut – sinonim și cu termenul *discipol*. Ca adjectiv, *școlar* are sensul „care ține de școală, care privește școala sau pe școlari” și este considerat în DLR, Serie nouă, Tomul XI, Partea 1, Litera Ș, la p. 50, col 2 (s.v. *școlar*₁) un împrumut exclusiv din fr. *scolaire* (adaptat după *școală*), nu însă și din lat. *scholaris*. Acesta din urmă este acceptat și în SDLR, la p. 1277, col. 2, s.v. (2) *școlar*, -ă adj., fiind singurul etimon indicat și de TDRG, Band 3, Lieferung 22, adică vol. 3, fascicula 22, unde prezența lui *ș* inițial este pusă la p. 1389, col. 1 (s.v. *școlar*² adj) pe seama aceluiași cuvânt românesc *școală*. Ca substantiv, *școlar* este socotit în același DLR, la p. 51, col. 1 (s.v. *școlar*₂) o creație internă a limbii române, fiind explicat ca derivat cu sufixul *-ar* de la cuvântul de bază *școală*. Celelalte două dicționare amintite mai sus nu uită să îl compare și cu termeni din limbile vorbite de populațiile învecinate cu noi (cf. sârb. *školar*, rus., rut. *školčár*, grafiat *školjar* în TDRG, la p. 1389, col. 1, s.v. *școlar*¹ sm), ba chiar și cu fr. *écolier*, etimon înregistrat în SDLR, p. 1277, col. 2, s.v. (1) *școlar* m. De menționat că în limba franceză mai există și un substantiv masculin de forma *scolaire*₂, glosat „enfant d' âge scolaire” în LAROUSSE, la p. 922, col. 3 (s.v.).

2. Adjectivul românesc *școlar* nu apare însă în procesul comunicării numai ca unitate lexicală autonomă, ci și ca parte componentă în structura unor îmbinări lexicale cu caracter stabil, cele mai multe fiind sintagme terminologice pe care româna le-a împrumutat sau, cel mai des, le-a calchiat parțial după sintagmele corespunzătoare din limba franceză (cf. *âge scolaire*, *années scolaires*, *batiments scolaires*, *manuels scolaires*, *programmes scolaires*, *succès scolaires* etc., inserate în LEXIS, la p. 1620, col. 2, s.v. *scolaire*) ori le-a calchiat – cel mai adesea total – după modele corespunzătoare din limba rusă (cf. *disciplină școlară*, în rusă: *школьная дисциплина*, *rechizite școlare*, în rusă: *школьные принадлежности*, *comitet/ consiliu școlar*, în rusă: *школьный комитет/ совет*, *vârstă școlară*, în rusă: *школьный возраст* etc., echivalente astfel în DRR, la p. 1388, col. 2 (s.v. *școlar*₂ adj).

Din categoria acestor unități frazeologice sau semifrazeologisme, ultimele în sensul de sintagme terminologice care constituie echivalente potențiale ale unor cuvinte și prin care se exprimă diverse noțiuni, fac parte mai multe structuri nominale utilizate foarte des în mediul școlar românesc, mai ales în cel preuniversitar: *an școlar*, *comitet/ consiliu școlar*, *disciplină școlară*, *inspector școlar*, *învățămant școlar*, *manuale/ cărți școlare*, *programă școlară*, *rechizite școlare*, *regulament școlar*, *revizor școlar*, *serbare școlară*, *uniformă școlară*, *unitate școlară*, *vârstă școlară* (*mică*, *medie* sau *mare*), *viață școlară* etc.

În categoria lor nu se regăsește însă o îmbinare lexicală de forma *profesor școlar*, care nu ar trebui să se mai folosească în limba română, nici în procesul comunicării orale și mai ales nici în scris, din considerentele pe care le vom menționa în continuare. Sintagma *profesor școlar* nu se întâlnește la nivelul limbii române literare, ci, așa cum ne-a confirmat acad. Alexandrina Cernov, este atestată cu preponderență în limba română vorbită în zonele locuite de românii din Republica Ucraina: orașul Cernăuți și împrejurimile.

Indubitabil, punctul de plecare al îmbinării lexicale *profesor școlar* îl reprezintă sintagma rusească pleonastică *школьный учитель*, deoarece rus. *учитель* înseamnă chiar „**profesor** care predă într-o **școală medie** (la gimnaziu sau la liceu)”, în comparație cu rus. *профессор* care s-a specializat pentru desemnarea unui **cadru didactic de la universitate** (subl. n.). Aceste delimitări sunt făcute de GALPERIN, vol. 2 (M–Z), la p. 398, col. 2 (s.v. *school-teacher*) și la p. 258, col. 3 (s.v. *professor*).

Cu aceeași semnificație, sintagma rusească *школьный учитель* a fost preluată și în limba ucraineană, unde se folosește o structură de tipul *шкільний вчитель*, informație de pe site-ul <http://www.dictionar.us/roman-ucrainian/> pe care l-am consultat în data de 27.10.2015, la 16:10.

3. Chiar dacă își găsește o justificare în sistemul limbii bazată pe analogia cu *profesor universitar* și nu ia la noi forma unei structuri pleonastice, așa cum se întâmplă în limba rusă și, implicit, în ucraineană, îmbinarea lexicală *profesor școlar* trebuie evitată în limba română din cauza ambiguității pe care ar genera-o prezența unui termen ca *școlar* alături de substantivul *profesor* și înlocuită cu o altă structură nominală în care acest substantiv să fie urmat de una dintre perifrazele: *care predă la școală*, *de școală (generală)*, *din școala generală* sau *din învățământul preuniversitar (gimnazial, liceal)*. Pornind de la oricare dintre ele, se poate ajunge la titluri didactice mai concrete ca *profesor de gimnaziu* sau *profesor de liceu*, nu însă și la *profesor gimnazial* sau *profesor liceal*, cu atât mai puțin la *profesor școlar*.

Că așa au stat lucrurile și în trecut o dovedește însăși prezența în sistemul de învățământ românesc dintr-o perioadă destul de îndepărtată a denumirii perifrastice *profesori de pe la școlile secundare*, care este atestată în DLR, Serie nouă, Tomul VIII, Partea a 5-a, Litera P (*presin – puzzolana*), la p. 1584, col. 1 (s.v. *profesor*). Unei perifraste cu asemenea structură îi corespunde, în mod absolut firesc, o sintagmă de tipul *profesor secundar*, care este explicată în felul următor în aceeași lucrare lexicografică, DLR, Serie nouă, Tomul X, Partea a 2-a, Litera S (*scladă – semânțarie*), la p. 630, col. 2 (s.v. *secundar*): „(La noi ieșit din uz) profesorul (de cursul) secundar”, unde *curs secundar* sau *școală secundară* desemnează o „școală de învățământ secundar” ori „(învechit) de învățătură secundară”, ca „treaptă a învățământului public care continuă învățământul primar” sau ca formă a „învățământului mediu”, acesta din urmă reprezentat, conform aceluiași dicționar tezaur al limbii române, de „gimnaziu, liceu, școală medie”.

Denumirea/ sintagma *profesor secundar* se regăsește și în DLFR, fiind folosită la p. 128, col. 2 (s.v. *Ghibănescu, Gheorghe*), la p. 226, col. 2 (s.v. *Scurtu, Vasile*), respectiv la p. 246, col. 1 (s.v. *Țepelea, Gabriel*) cu referire la activitatea unor istorici, lingviști și filologi români ca Gh. Ghibănescu, Vasile Scurtu sau Gabriel Țepelea.

Înainte de a prezenta care este situația actuală, reproducem următorul comentariu, foarte important din punctul nostru de vedere, pe care îl face August Scriban în SDLR, la p. 1059, col. 1 (s.v. *profesor*) cu privire la sistemul de învățământ românesc din vremea sa: „Oficial *profesor* se zice numai celorla universitari și secundari care predau o știință. Celor care predau o artă ori o dexteritate li se zice *maestri* la școale secundare ori primare, și *profesori* numai la conservator și școală specială de pictură ori sculptură. Celor de la școala primară urbană li se zice *institutori*, celor de la școale primare rurale *învățători*. Lumea le zice tuturor *profesori*”.

4. Odată cu schimbarea politicilor educaționale și a filosofiei procesului instructiv-educativ din România, locul multor denumiri de acest fel (*profesor secundar, maestru*) a fost luat de alte sintagme prin care urmau să fie indicate (noi) atribuții și grade didactice din învățământul preuniversitar și universitar românesc.

Astăzi, indiferent de nivel (gimnazial ori liceal) sau de ciclul curricular, cum i se spune mai nou, se vorbește în mediul preuniversitar despre profesor și atât, nicidecum despre statutul ori funcția de *profesor școlar*.

Nu încape nicio îndoială că la aceasta din urmă se putea ajunge și printr-o analogie cu *profesor universitar*, însă fenomenul invocat nu anulează nicidecum ambiguitățile pe care le generează sintagma *profesor școlar* în momentul când face cunoștință cu ea un român care nu locuiește într-o zonă caracterizată prin bilingvism român-ucrainean sau român-rus: *profesor de școală, profesor de felul unui școlar, profesor și școlar (adică elev) în același timp?*

Ne exprimăm de aceea dezacordul față de prezența ei în actul vorbirii și, mai cu seamă, în exprimarea scrisă și avem speranța că într-un viitor nu foarte îndepărtat ea va fi eliminată definitiv din procesul comunicării verbale, inclusiv din limbajul presei scrise și audio-vizuale din orice zonă unde trăiesc vorbitori de limba română.

BIBLIOGRAFIE

SIGLE ȘI ABBREVIERI LEXICOGRAFICE

DLFR = Jana Balaciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, Editura Albatros, 1978, p. 128, col. 2, s.v. *Ghibănescu, Gheorghe*, p. 226, col. 2, s.v. *Scurtu, Vasile* și p. 246, col. 1, s.v. *Țepelea, Gabriel*.

DLR = *Dicționarul limbii române*, Serie nouă, Tomul VIII, Partea a 5-a, Litera P (*presin – puzzolana*), Editura Academiei RSR, 1984, la p. 1584, col. 1, s.v. *profesor*, Tomul X, Partea a 2-a, Litera S (*scladă – semânțarie*), Editura Academiei RSR, 1987, la p. 630, col. 2, s.v. *secundar* și Tomul XI, Partea 1, Litera Ș, Editura Academiei RSR, 1978, p. 50, col. 2, s.v. *școlar*₁ și p. 51, col. 1, s.v. *școlar*₂.

DRR = *Dicționar român-rus* de Prof. dr. Gheorghe Bolocan, Tatiana Medvedev, Tatiana Voronțova, Editura Științifică și Enciclopedică, București, Editura „Limba rusă”, Moscova, 1980, p. 1103, col. 2, s.v. *profesor* și p. 1388, col. 2, s.v. *școlar*₂ adj.

GALPERIN = *Большой англо-русский словарь в двух томах/ New English-Russian Dictionary in two volumes*, Edited by Professor I. R. Galperin, Phil. Dr., Second Stereotype Edition, Moscow, Russian Language Publishers, 1977, vol. 2 (M–Z), p. 398, col. 2, s.v. *school-teacher* și p. 258, col. 3, s.v. *professor*.

LAROUSSE = *Le petit Larousse illustré en couleurs*, Paris, Larousse, 2006, p. 922, col. 3, s.v. *scolaire*₂.

LEXIS = *Dictionnaire de la langue française*, sous la direction de Jean Dubois, Paris, Larousse, 1975, p. 1620, col. 2, s.v. *scolaire*.

SDLR = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Edițiunea întâia, Iași, 1939, p. 1059, col. 1, s.v. *profesor* și p. 1277, col. 2, s.v. (1) *școlar* m. și (2) *școlar*, -ă adj.

TDRG = Hariton Tiktin, *Rumänisches-Deutsches Wörterbuch*, Band 3, Lieferung 22, Bukarest, 1914, p. 1389, col. 1, s.v. *școlar*¹ sm și *școlar*² adj.

RESURSĂ ELECTRONICĂ

<http://www.dictionar.us/roman-ucrainian/> (27.10. 2015, 16:10).